

Kurikulum. Obsah kurikula. Kurikulární reforma v ČR

Řízení institucí výchovy, vzdělávání
a veřejné správy

- Kompetence
- Klíčové kompetence
- Kurikulum
- Druhy kurikula

Vzdělávání

- Podle OSN je vzdělávání základní lidskou potřebou

Škola – vzdělávání, výchova

Od školy se očekává

- uchování (tzv. konzervace) určitého řádu
- trvalé přizpůsobování měnící se situacím

Škola zajišťuje

- přenesení (transmisi) již osvědčeného
- vnesení nového (inovace)
- umět jednat, být spolehlivý nebo mít kladný přístup k práci
- socializaci jedince a přenesení tradičních hodnot (nižší ročníky)
- vytvářet více prostoru pro individuální rozvoj a pro kultivaci kritického postoje (vyšší ročníky)

Školství

Základní legislativní normy

- Ústava ČR
- Listina základních lidských práv a svobod
- Deklarace práv dítěte
- **Rámcové vzdělávací programy**

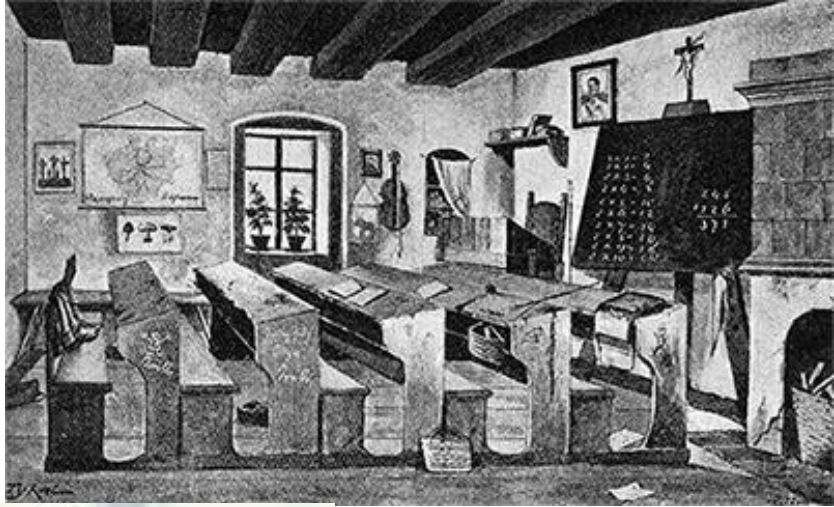
Pedagogické dokumenty

Příklad rozdělení podle převahy funkcí

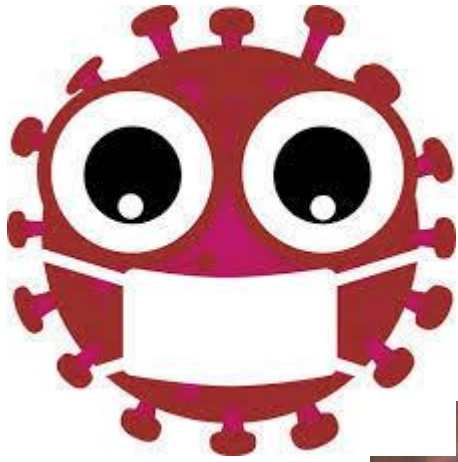
a) Teoretické pedagogické dokumenty:

koncepce či pojetí školy, RVP, ŠVP, standardy, učební programy, plány, učebnice, metodické příručky

b) Praktické pedagogické dokumenty: vnitřní řád školy, třídní kniha, katalogové a žákovské listy, žákovské knížky.

KUPRE
SA BOMBE
SOCIALISME
VITABRE

Reforma ve školství v ČR

- **zásadní změna vzdělávání i vzdělávací politiky pro zvýšení a zlepšení kvality vzdělávání a efektivity výsledků vzdělávání.**
- důraz: snazší přístup ke vzdělávání a zajištění rovnosti ve vzdělávání, a individuální přístup k potřebám vzdělávaných, celoživotní proces učení, vzdělávání pro život a uplatnění absolventů vzdělávání na mezinárodním trhu práce.
- podstata: změna cílů a obsahu vzdělávání směrem k utváření a rozvoji životních dovedností (klíčových kompetencí) a k přípravě žáků pro praktický život. Změnou procházejí i procesy řízení vzdělávání, jeho průběžná diagnostika a způsoby hodnocení dosahovaných výsledků.
- změna kurikula započala tvorbou rámcových vzdělávacích programů (RVP) pro předškolní a základní vzdělávání, které byly schváleny v roce 2004. Na tyto RVP navázal postupný vznik RVP pro všechny další vzdělávací obory.
- od roku 2005 začaly všechny mateřské a základní školy v zákonem stanoveném dvouletém období připravovat své školní vzdělávací programy (ŠVP).
- týmy učitelů si zpracovaly SWOT analýzu školy, začaly si podle svých zkušeností dotvářet obsah vzdělávání a pracovat na postupech a vhodných vyučovacích metodách, kterými by dosáhly stanovené cíle. Postupně tak začaly vznikat ŠVP, ve kterých mohli učitelé uplatnit nový přístup ke vzdělávání a své zkušenosti z výuky.
- reforma se hodnotí, přistupuje se k jejím případným úpravám a stanovují se nové priority.

I. Kompetenz

Pojem kompetence

- 20. století - nutnost revize funkcí vzdělávání a výchovy v **souvislosti velkých změn spojených s vysokým tempem rozvoje vědy a techniky a rozsáhlými společenskými změnami**
- *Shoda v tom, že lidé, kteří v **rychle se měnícím prostředí** budou žít, budou muset umět pružně reagovat na časté a radikální změny reality pracovního i mimopracovního života. Jednou ze základních funkcí vzdělání je tedy rozvíjet především takové vědomostmi, dovednostmi, postoji a návyky (kompetence), které lidem usnadní přijímat stále nové a rychle se adaptovat na změny vnějšího prostředí.*
- V německé pedagogice od 70. let 20. století pojem „**kompetence**“, **klíčové kompetence**
- ✓ Musí být potenciálně prospěšná pro všechny členy společnosti
- ✓ Musí mít význam pro celou populaci bez ohledu na pohlaví, společenskou třídu, rasu, kulturní a rodinné zázemí či mateřský jazyk
- ✓ Musí být v souladu s etickými, ekonomickými a kulturními hodnotami
- V českých zemích se začala v 90. letech připravovat reforma vzdělávacího systému

Pojem kompetence – pokr.

- původně se používal v kontextu odborné přípravy, označoval způsobilost vykonat určitý úkol
- předpoklad
- soubory integrovaných znalostí, dovedností a postojů
- schopnost založená na znalostech, která se však neomezuje jen na ně
- schopnost účinně jednat v určitém typu situací
- obecná schopnost založená na znalostech, zkušenostech, hodnotách a dispozicích, jež jedinec rozvinul během své činné účasti na vzdělávání
- nejsou striktně vázány na jednotlivý obsah učiva v kurikulárních dokumentech, jsou součástí obecného základu vzdělání jedince v informační společnosti
- poznatky, jež se vztahují k určitému oboru či předmětu a **představují spíše formy vědět jak (know-how) než formy vědět že (know-that)**

Kompetence

4 složky

- know-what (vědět co) - faktografické poznatky
- know-why (vědět proč) - vědecké poznání
- knowhow (vědět jak) - schopnost provádět určité úkoly
- know-who (vědět kdo) - vědět, kdo disponuje nezbytným know – what, know – why a know – how

Klíčové kompetence

- soubory takových činností, které usnadňují přizpůsobivost jedince těmto změnám vnějšího prostředí a bylo by je možné využívat v nejrůznějších kontextech
- soubory vědomostí, dovedností a postojů, které lze široce uplatňovat v rozmanitých profesích a životních situacích, umožňují jedinci se přizpůsobovat měnícímu se prostředí a usnadňují celoživotní vzdělávání
- **nezbytnost či prospěšnost pro jedince i celou společnost. Skrze klíčové kompetence se aktuální potřeby společnosti a jejích členů stávají předmětem vzdělávání** (in Orbis Scholae, 2013)
- při utváření klíčových kompetencí je důležitá zejména vhodná volba metod výuky a organizačních forem výuky
- uplatňují se zde zejména aktivizující metody a formy práce (např. vhodně koncipované žákovské projekty, skupinová a týmová práce...)
- musí umožnit, aby své znalosti jedinec neustále aktualizoval a udržel tak krok s nejnovějším vývojem

Klíčová kompetence

- Musí být potenciálně prospěšná pro všechny členy společnosti
- Musí mít význam pro celou populaci bez ohledu na pohlaví, společenskou třídu, rasu, kulturní a rodinné zázemí či mateřský jazyk
- Musí být v souladu s etickými, ekonomickými a kulturními hodnotami

Klíčové kompetence

Evropský referenční rámec

- Komunikace v mateřském jazyce
- Komunikace v cizích jazycích
- Matematická gramotnost a kompetence v oblasti matematiky, přírodních a technických věd
- Informační a komunikační technologie
- Osvojení schopnosti učit se učit
- Interpersonální a občanská kompetence
- Podnikatelské dovednosti
- Všeobecný kulturní rozhled.

RVP a klíčové kompetence

- Kompetence k učení
- Kompetence k řešení problémů
- Kompetence komunikativní
- Kompetence sociální a personální
- Kompetence občanské
- Kompetence pracovní
- souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti
- výběr a pojetí vychází z hodnot obecně přijímaných ve společnosti a z obecně sdílených představ o tom, které kompetence jedince přispívají k jeho vzdělávání, spokojenému a úspěšnému životu a k posilování funkcí občanské společnosti.

Příklad kompetencí, které potřebují zaměstnavatelé

- Komunikační schopnosti
- Čtení a porozumění pracovním instrukcím
- Komunikace v cizím jazyce
- Práce s čísly při pracovním uplatnění
- Schopnost rozhodovat se
- Schopnost řešit problém
- Nést zodpovědnost
- Adaptabilita a flexibilita
- Schopnost týmové práce
- Schopnost vést
- Schopnost učit se
- Používání výpočetní techniky
- Práce s informacemi

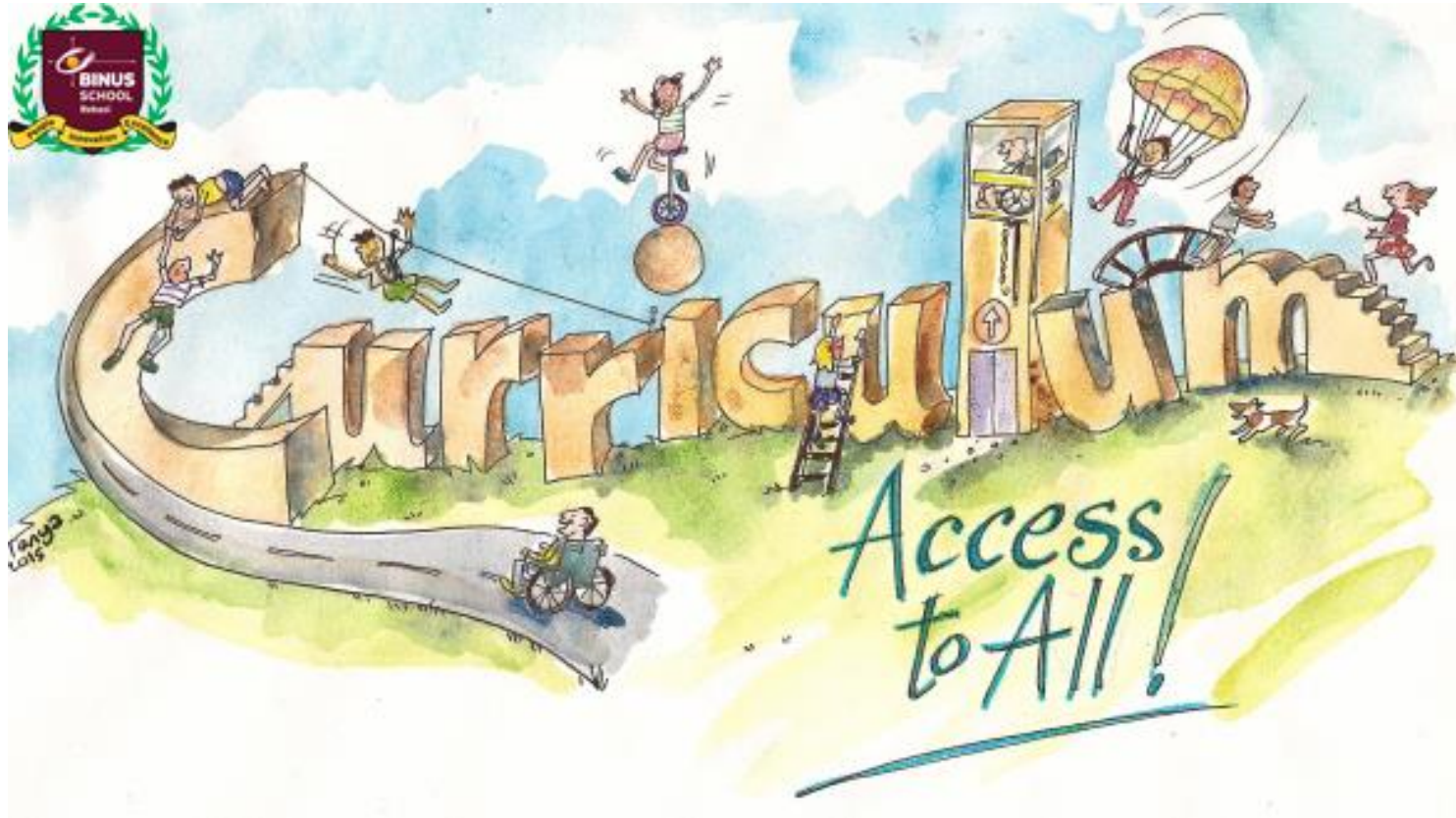
Příklad kompetencí z Národní soustavy kvalifikací

- Kompetence k efektivní komunikaci
- Kompetence k ovlivňování ostatních
- Kompetence ke kooperaci (spolupráci)
- Kompetence k flexibilitě (operativnost a pružnost v myšlení a chování)
- Kompetence k uspokojování zákaznických potřeb
- Kompetence k výkonnosti
- Kompetence k samostatnosti
- Kompetence k řešení problémů
- Kompetence k plánování a organizaci práce
- Kompetence k celoživotnímu učení
- Kompetence k aktivnímu přístupu
- Kompetence ke zvládání zátěže (odolnost vůči stresu)
- Kompetence k objevování a orientaci v informacích
- Kompetence k vedení lidí

Kompetence - otázky

- dá se kompetenci naučit nebo je na samotných studujících, aby ji rozvíjeli kombinováním správného postoje s naučenými znalostmi a dovednostmi?
- jaké strategie a přístupy usnadňují vytváření kompetencí?

II. Kurikulum

Kurikulum

- latinského původu „currere“ - běžet
- **význam:**
 1. běh, oběh (často „c. vitae“ = běh života, průběh života)
 2. závodiště
 3. závodní vozík
 4. **proces, prostředí i prostředky, jimiž se dosahuje stanoveného cíle**

Množství definic

Walterová (1994):

- *Kurikulum je program a život školy.*
- *Kurikulum je plán obsahu vyučování.*
- *Kurikulum je plán učení.*
- *Kurikulum je veškerá zkušenost žáka získaná ve škole.*
- *Kurikulum zahrnuje učivo, vztahy učitele a žáků a prostředí.*
- *Kurikulum je plánovaná a řízená učební zkušenost.*

Množství definice – pokr.

- Skalková (1999):

„Pojmem kurikulum se rozumí většinou celek učebního plánu a sled předmětů, specifické obsahy látky, souhrn zkušeností, které získávají žáci, vyučovací metody, prostředky a pomůcky, které odpovídají daným obsahům, adekvátní příprava učitelů.“

- Pedagogický slovník (Průcha, Walterová, Mareš, 1995) najdeme tuto definici:

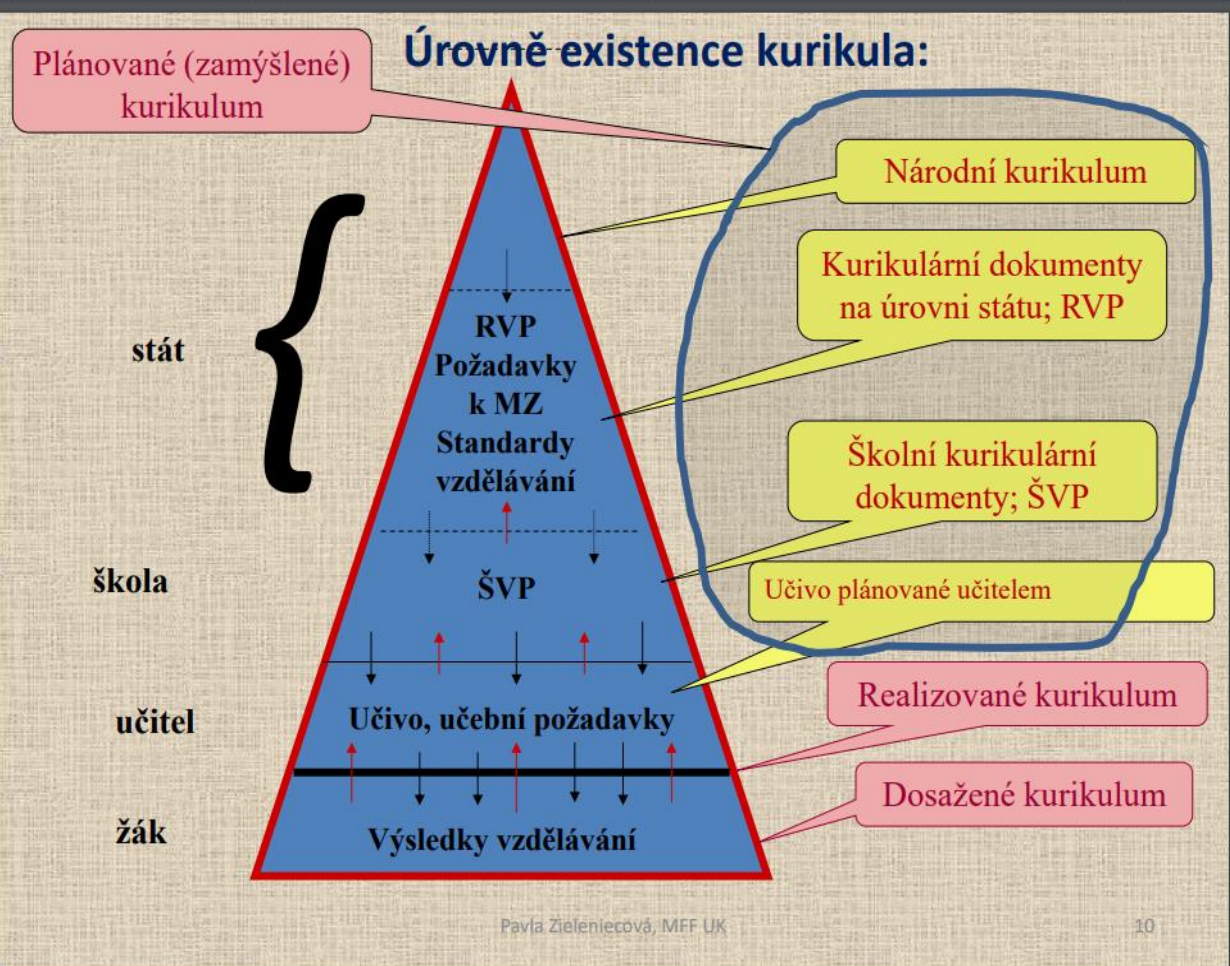
„Kurikulum – obsah veškeré zkušenosti, kterou žáci získávají ve škole a v činnostech ke škole se vztahujících, její plánování a hodnocení.“

Kurikulum v pedagog. smyslu

- **pohyb** - doprovází vývoj dítěte
- **trasa** - při jejímž absolvování získává dítě postupně zkušenost, a to v závislosti na svých schopnostech i zájmu
- **mít kompetenci**
 - žák je vybaven celým složitým souborem vědomostí, dovedností a postojů, ve kterém je vše propojeno tak výhodně, že díky tomu může úspěšně zvládnout úkoly a situace, do kterých se dostává ve studiu, v práci, v osobním životě
 - dokáže se v určité přirozené situaci přiměřeně orientovat, provádět vhodné činnosti, zaujmout přínosný postoj

Rovina kurikula

- Plánovací
- Realizační
- Výsledková
- Hodnotící

Podoby kurikula

- **doporučené kurikulum:** základní koncepční otázky kurikula
- **předepsané kurikulum:** oficiální dokument, závazný pro určité typy škol nebo pro celý vzdělávací systém
- **realizované kurikulum:** to, co učitel skutečně realizuje ve třídě
- **podpůrné kurikulum:** učebnice, časové dotace, zaměstnanci školy, vzdělávání učitelů, vybavení školy, které podporuje realizaci předepsaného kurikula,
- **hodnotící kurikulum:** soubory testů, zkoušek a dalších nástrojů měření
- **osvojené kurikulum:** to, co se žáci skutečně naučí.

Walterová (1994, s. 16–17)

Škola

Obsah kurikula

Kurikulum

- **širší vymezení:** veškeré učení ve škole
- **užší vymezení:** program výuky
- **seznam vyučovacích předmětů a jejich časové dotace** pro pravidelné vyučování na daném typu vzdělávací instituce” (Evropský pedagogický tezaurus, 1993)
- komplexní plán výuky ve třídě zaměřený na řízení učení, na výběr učiva, na volbu vhodných výukových prostředků a materiálů, vyhodnocování výsledků a na optimalizaci výchovně-vzdělávacího prostředí (Maňák, 1996, s. 10)

Komplex základních otázek kurikula

7 základních otázek:

- Proč
 - Koho
 - Co
 - Kdy
 - Jak
 - Za jakých podmínek
 - S jakými očekávanými efekty?
-
- PROČ je zvolen cíl?
 - V ČEM spatřujeme jeho zásadní význam pro dítě?
 - JAK a KDY bude cíle naplněno?
 - CO bude hlavním obsahem?
 - Jaké PODMÍNKY pro uskutečnění záměru a dosažení cíle je nutné vytvořit?
 - Jakým způsobem proběhne kontrola VÝSLEDKŮ?

Přehled podstatných otázek ke tvorbě kurikula

(Walterová, 1994)

vzdělávat	zdroje	komponenty
PROČ	vize, smysl, očekávání, potřeby, hodnoty, perspektivy společenské, skupinové, individuální..	FUNKCE CÍLE
KOHO	zvláštnosti typologické, generační, věkové, sociální, etnické, sexuální ...	UČÍCÍ SE
CO	poznání (vědecké, umělecké), praktické zkušenosti (běžný život, pracovní činnosti ..)	OBSAH
KDY	věk, posloupnosti, časový rozsah, ročník, v jakých časových jednotkách...	ČAS
JAK	strategie učení, učební situace, interakce, komunikace, organizace života ve škole a ve třídě, mimotřídní činnosti ...	METODY POSTUPY
PODMÍNKY	legislativní rámec, financování, řízení, vybavení, klima, učební prostředí, podpůrné materiály..	ORGANIZACE
EFEKTY	funkce a kritéria hodnocení, metody a nástroje hodnocení, způsoby sdělování výsledků hodnocení ...	KONTROLA HODNOCENÍ

Podoby kurikula – další rozdělení

(Walterová)

- **Formální kurikulum** - komplexní projekt cílů, obsahu, prostředků a organizace vzdělávání; realizace kurikula ve výuce a způsob kontroly a hodnocení výsledků výuky.
- **Neformální kurikulum** - zahrnuje aktivity a zkušenosti vztahující se ke škole (mimotřídní, mimoškolní), i domácí studium, úkoly a příprava žáků na vyučování
- **Skryté kurikulum** - další souvislosti života školy. Nejsou explicitně vyjádřeny v programech, jsou obtížně postižitelné: vzdělávací hodnoty, vztahy mezi učiteli a žáky, klima školy, způsoby diferenciacce, pravidla chování ve třídě, implicitní obsah učebnic a učitelova výkladu apod.
- **Nulové, „chybějící“ kurikulum** - to, čemu se ve vyučování nevěnuje pozornost.
- **Metakurikulum** - do kurikula určitého vyučovacího předmětu jsou zařazovány informace o učení (jak se učit, jak řídit své učení)

Integrované kurikulum

- **Multidisciplinární integrace** – zaměření na obory, které si stanoví společné téma.
- **Intradisciplinární** – integruje subdisciplíny v rámci oboru. Příkladem je čtení, psaní a komunikace v jazyku, nebo dějepis, zeměpis a ekonomie v sociologii. Během této integrace učitelé očekávají, že studenti pochopí souvislosti mezi různými subdisciplínami a jejich vztahem ke skutečnému světu.
- **Fúze** – V tomto přístupu učitelé slučují do řádného kurikula dovednosti, znalosti a postoje. V některých školách se například žáci učí respektu k přírodě ve všech předmětech. Jiným příkladem je výuka čtenářské gramotnosti napříč obory. Speciální úkoly rozvíjející gramotnost – fyzika: stanoviska ke zneškodňování nebezpečného odpadu, zeměpise: imigrační politika, matematika: změny počtu obyvatelstva
- **Tematicky zaměřené lekce** – Učitelé spolupracují na společném plánu výuky. Obvykle se spojí tři a více oblastí a výsledkem je závěrečná aktivita pocházející ze všech.

Vzdělávací oblasti

- **Jazyk a jazyková komunikace** (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk, Další cizí jazyk)
- **Matematika a její aplikace** (Matematika a její aplikace - vzdělávací oblast je současně oborem vzdělávací oblasti)
- **Informační a komunikační technologie** (Informační a komunikační technologie - vzdělávací oblast je současně oborem vzdělávací oblasti)
- **Člověk a jeho svět** (Člověk a jeho svět - vzdělávací oblast je současně oborem vzdělávací oblasti) – pro 1.stupeň
- **Člověk a společnost** (Dějepis, Výchova k občanství)
- **Člověk a příroda** (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)
- **Umění a kultura** (Hudební výchova, Výtvarná výchova a doplňující obor Dramatická výchova)
- **Člověk a zdraví** (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova a doplňující obor Zdravotní tělesná výchova)
- **Člověk a svět práce** (Člověk a svět práce - vzdělávací oblast je současně oborem vzdělávací oblasti)

„Učivo“ a jeho struktura

- Učivo ve škole je obsah školního vyučování nebo vzdělávání
- Tradičně se uvádí, že má 3 složky:

a) Vědomosti („co“) – osvojované poznání

- ✓ Fakta - dávají konkrétní obsah pojmům.
- ✓ Pojmy - umožňují zobecňovat důležité, rozpoznat podobnost něčeho, co už známe apod. Nedostatky ve struktuře pojmů jsou jednou z hlavních příčin neprospěchu žáků.
- ✓ Generalizace – zákony, principy, teorie, umožňují předvídat

b) Dovednosti („jak“) – osvojované činnosti,

tedy přeneseně vědomosti a operace s nimi obecně aplikovatelné (např. komunikativní a sociální dovednosti, personální a interpersonální dovednosti, tvořivost, schopnost řešení problému, komunikace, počítačová gramotnost)

- ✓ pracovní
- ✓ sociální komunikace a jednání
- ✓ pohybové
- ✓ poznávací

c) hodnotovou orientaci žáka, jeho zájmy, přesvědčení, postoj

d) vlastnosti člověka - rozsah paměti, schopnost myšlení, vůle, emoce, obratnost a vytrvalost.

Průřezová témata

- ❑ důležitý formativní prvek vzdělávání
 - ❑ pomáhají rozvíjet osobnost žáka především v oblasti postojů a hodnot
 - ❑ rozvíjejí osobnostní, sociální a morální vlastnosti a potřeby žáků
 - ❑ zdůrazňují multikulturní, demokratický, globální a proevropský aspekt výchovy a vzdělávání
 - ❑ poskytují žákům základní úroveň mediální gramotnosti a vedou je k pochopení důležitosti odpovědného environmentálního jednání
 - ❑ rozšiřují poznání žáků, umožňují jim získat komplexní pohled na danou problematiku a současně u nich formují postoje a hodnotový systém
-
- Osobnostní a sociální výchova
 - Výchova demokratického občana
 - Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
 - Multikulturní výchova
 - Environmentální výchova
 - Mediální výchova

III. Kurikulum a rok 2020

Změny kurikula po r. 2020

„očekávání“

- zvládnutí současného kurikula se jeví jako dosti nepravděpodobné. Ať už je příčinou stále složitější svět kolem nás nebo cokoli dalšího, je zřejmé, že budeme muset pečlivěji přemýšlet, proč se tomu konkrétnímu obsahu máme ve škole věnovat, proč něco konkrétního žáka naučit. Na otázku „proč“ totiž musíme odpovědět formulací cíle, což nám zpětně umožní se rozhodnout, jestli to „něco“ vůbec stojí za to. Mimochodem – za jeden z největších možných přínosů současné kurikulární reformy považuji právě to, že se učitelé měli zamýšlet mnohem více nad otázkami, proč se snaží žáky to či ono naučit. Je toho totiž potencionálně tolik, že v případě nepřiliš uspokojivého závěru („nevidíme vlastně žádný zvlášť silný důvod, proč by zrovna tohle měl žák umět“), je dobré směle vyřazovat.
- A to je i šance pro případné příští revize kurikula – nemá-li obsah neustále přibývat, pokládejme sobě i jiným při této příležitosti otázku, proč se žáci mají tomu či onomu učit, jaké jsou cíle současné školy, co od ní všichni společně očekáváme. Není to zase tak teoretický a odtažitý rébus, jak by se mohlo na první pohled zdát.
- Jindřich Kitzberger

STRATEGIE
2030⁺

Seznam použité literatury

KASÍKOVÁ, H.; VALENTA, J. *Reformu dělá učitel*. Praha : STD, 1994. ISBN 80-901-660-0-8.

KOVALIKOVÁ, S. *Integrovaná tematická výuka*. Kroměříž : SPIRÁLA, 1995. ISBN 80-901873-0-7.

PASCH, M. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-127-4.

PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 1995. ISBN 80-7178-029-4.

WALTEROVÁ, E. *Kurikulum – Proměny a trendy v mezinárodní perspektivě*. Brno : MU, 1994. ISBN 80-210-0846-6

[Příspěvky k tvorbě kurikula](#).